

Miguel Unamuno: A tragikus életérzés

„Honnan jövök én és honnan jön a világ, amelyben élek és amelyből élek? Hová megyek, és hová megy, ami körülvesz? Mit jelent mindez?” — fogalmazza meg a kérdést a magyarul most megjelent művében a spanyol gondolkodás talán legpoétikusabb filozófusa *Miguel de Unamuno*, s hozzáteszi: „ezeket a kérdéseket teszi föl az ember, mielőtt megszabadul attól az elállatiasító szükséglettől, hogy anyagi értelemben fenntartsa magát”. Most e század, sőt az évezred utolsó évtizedében talán épp ez a megjelölés, ez a felhívás teheti időszérűvé ezt az eredetileg 1913-ban megjelent művet, mely gondolatossága és stílusa jóvoltából méltán tekinthető a magyar filozófiai könyvkiadás egyik gyöngyszemének.

Unamuno gondolatát folytatva azt is mondhatnánk, hogy éppen most, amikor az ember soha nem látott mértékben süllyed bele mindabba, amit „elállatiasítónak” nevezhetünk, s amikor önmaga „anyagi fenntartása” mindent elsöpítő életelvé emelkedett, nyer igazán értelmet a kihótei örület, az igazi értékekért vívott harc; az a szabálytalan érzés, melyet akár tragikusnak is nevezhetünk. Talán ez sejlik fel Unamuno előtt is, amikor az ész ellenében, a sajátos érzéseit megelő emberre gondolva elkezd írni esszé sorozatát. Talán éppen az a reménytelen, ám fájóan szép szenvedély űzi, mint Cervantes Búsképű Lovagját. A kérdés itt önmagától adódik a harcot felvállaló számára: Mi a hit igazi tartalma? Mi az egzisztencia valódi lényege? És végül: hol van Isten helye e közömbös világban? Ezek a legfontosabb problémák, melyekre e mű választ keres, az egyes ember irányából — elsősorban önmagának.

Mi tehát a tragikus életérzés? Egyrészt: az „abszurd” előtt póre lélekkel álló lény végtelen rezignációjának az élménye, másrészt: a kétségbeesés emberének (Halálos betegség) negatív hangulata. Unamuno szerint e pillanat a „szellemi fuldoklás” terméke, amikor a *racionális szkepszis belátása az érzelmi kétségbeesés érzetével találkozik*, s e kettő teremti meg azt a vigasztalan állapotot, melyből a kiút csak egy átmenet lehet az egyetlen érvényes valósághoz: Istenhez, s rajta keresztül önmagához. „Istenben hinni — írja a spanyol filozófus —, annyi mint megteremteni.”

Ez a hit a szenvedély hite, mely szenvedélyes elszántság csak a mű végén külön elemzett Don Qui-

jote örültének tüzehez mérhető. Hiszen felvetődik: ha az élet maga csupán egy *álom*, akkor a valóznak hitt dolgok, s maguk a túl józan emberek is átminősülnek, ám a hit szenvedélye változatlan marad. Ezért Unamuno is pontosan tudja, ha valóban álom az élet, akkor a halál ébredés az ész vakító bizonyosságában. „Hagyjatok álmodni; ha az életem ez az álom, akkor ne ébresszettek föl belőle” — kéri, mivel Segismundóval együtt pontosan tudja: „álom ez, és hogyha az, álmodjunk ma boldogságot”.

Lehetetlen nem észrevenni azt a párhuzamot, mely a Tragikus életérzést, ahogy Cervantes, úgy Calderon halhatatlan művével is összeköti. Az álom, az örület és az élet tudatos „megélése” a hit szenvedélyében egy gyökérből ered; az „én” autonómiájának a megteremtéséből, s ezen autonómia vállalásából. A tudomány ezen éppúgy „nevet”, mint a szélmalomharcon, ám nem ártana megindokolnia, hogy az általa kínált világkép mennyiben teszi jogosulttá e nevetést. Mert igaza van Unamunónak, amikor a tudomány végleges csődjéről beszél, hisz az képtelen választ adni az általa is feltett kérdésre: „Haladni? Ugyan mi végett?” S valóban, mi végett? Mi végett akkor, amikor ennek a „haladásnak” igazi célja maga a „haladás” és nem az ember, s ha ez igaz, akkor e racionálissá szublímált környezetben valóban jogos a calderoni kérdés: „Mi az élet? Örület. / Mi az élet? Hangulat. / Látszat, árnyék, kábulat, / Legfőbb jói: semmiségek; / Mert álom a teljes élet, / Holmi álom álma csak!”

S ha álom, hát álmodjuk az élet álmát, s ne sietessük a túlzottan gyors ébredést, ne adjuk át a világot egy lombikokban, egyenletekben (hisz a rákos daganat is valószínűleg másodfokú egyenleteket old meg — Unamuno) és közgazdasági fogalmakban gondolkodó korszakának, mely csak eszköznek tekintti azt, ami cél lehetne igazán, s valóban kifirhatja a kapujára: „*Lasciate ogni speranza!*” Ezzel szemben az immateriális valóság megpillantása — az ember igazi céljának a megpillantása: „*amíg az ész mezőin vándoroltam, Istent kutatva, nem találhattam meg Őt.*” Ez a tragikus életérzés bizonyossága, s ez az a tapasztalat, melyet a mű ma „az európai megújulás Carrasco bakkalaureusainak” átadhat. Ha ugyan tudomást vesznek róla. (*Gondolat*)

Gyenge Zoltán